

УДК 168.5/165.9

DOI <https://doi.org/10.30970/2307-1664.2019.24.11>

СИСТЕМНО-ПАРАМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕЯКИХ СИНЕРГЕТИЧНИХ ТЕРМІНІВ У КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ КРИЗОВОГО БУТТЯ ОСОБИСТОСТІ

Алла Нерубаська

*Одеський національний університет імені І.І. Мечникова,
факультет історії та філософії,
кафедра філософії та методології пізнання,
вул. Дворянська, 2, 65000, м. Одеса, Україна*

У статті розглянуто синергетичні терміни, які використовуються в дослідженні автором кризового буття особистості. Для цього застосовується системно-параметричний метод, розроблений українським професором, доктором філософських наук А.І. Уйомовим. Як визначив А. Уйомов, будь-який об'єкт може розглядатися як система з параметрами першого роду (концепт, структура, субстрат) і другого роду (атрибутивні і реляційні).

У філософії кінця ХХ ст. з'являються поняття «біфуркаційна людина», «біфуркаційна свідомість», які пов'язані з виникненням криз та їх переживанням. На підставі системно-параметричного аналізу в понятті «точка біфуркації» виділено концепт, структура і субстрат. Проведено подвійне системне моделювання поняття «точка біфуркації», розглянутого як система. Намічено деякі системні дескриптори особистості з біфуркаційною свідомістю, модельна ієрархія яких представляється мені як деяка цілісність. Сучасність змушує людину перебувати в постійному пошуку, аналізі, інформаційній навантаженості, що часто призводить до стресу через незадоволення результатами своєї фізичної і розумової діяльності. Найчастіше люди справляються зі стресорогенними факторами, відновлюючи працездатність і функціональну надійність, і зовні можуть бути непомітні процеси подолання негативних ситуацій. Але наслідки бувають не тільки позитивні, але й негативні. Сучасна людина зобов'язана створити свій цілісний образ, який відповідає сучасним запитам, що йде ззовні, не дозволяти втратити свою ідентичність, має стати творцем, бо творчість дозволяє подолати будь-яку біфуркацію і отримати, можливо, нову характеристику, назовемо її зараз постбіфуркаційною свідомістю. У дослідженні було зроблено такий висновок: постбіфуркаційна свідомість буде тим самим позитивним наслідком системи буття після вільного вибору сильного атрактора, воно сформується на основі біфуркаційної свідомості, але з більш високим ступенем персонального зростання.

Ключові слова: точка біфуркації, атрактор, буття, особистість, системний метод, концепт, структура, субстрат.

У дослідженні біфуркаційної моделі людини я використовувала знання таких наук, як психологія, медицина, філософія, соціологія і, на мій погляд, тільки в синергії міждисциплінарного діалогу сучасних наук можна знайти рішення багатьох філософських проблем, пов'язаних із непростими періодами життя. Так, наприклад, психологи часто говорять про те, що люди сприймають вплив на них навколишньої дійсності суто індивідуально. Найчастіше люди справляються зі стресорогенними факторами, відновлюючи працездатність і функціональну надійність, і зовні можуть бути непомітні процеси подолання негативних ситуацій. «Хоча кожна людина тією чи іншою мірою відчуває в цих умовах негативні переживання, емоційне порушення й психічну напругу. Наявність індивідуальних розходжень у реагуванні на стрес і формуванні стресостійкості визначає зростаючий інтерес до вивчення механізмів регуляції цього стану, обґрунтування шляхів і способів його подолання» [6, с. 14]. У філософії, аналогічно до психології, прозвучали поняття «біфуркаційна людина», «біфуркаційна свідомість», які пов'язані з виникненням криз та їх переживанням.

«Здається, що сам Гете погодився б зі словами Г.К. Честертон, сказаними ним у праці про Чосера: «Якщо до певного часу життя було схоже на танець, то згодом воно дедалі більше стало схоже на перегони». Але якщо під час танцю людина балансує, то в перегонах вона часто втрачає баланс. Нам здається, що мислитель передбачив сучасний стан людства, яке «втратило баланс»» [15].

Сучасність змушує людину перебувати в постійному пошуку, аналізі, інформаційної навантаженості, що часто призводить до стресу через незадоволення результатами своєї фізичної і розумової діяльності. Для одних ці процеси пов'язані з ризиками у відносинах, для інших – із професійним ростом, для третіх – із постійними біфуркаціями, які мають як зовнішній характер, тобто з боку громадської системи, наприклад, так і внутрішній характер, тобто зачіпає внутрішню природу людини, глибини її душі. Визначити механізми, які допоможуть людині адаптуватися, пристосуватися, знайти позитивні аттрактори свого життєвого шляху, особистісного росту і загалом усього того, чого вимагає кожна людина від самого себе, видається не тільки можливим, але і необхідним. Над цими питаннями працює багато наук. Можливі вектори виходу людини з криз мають свою назву «аттрактори».

У фізиці і синергетиці аттрактори є випадковими за характером траєкторії виходу з точки біфуркації (про це ще піде мова нижче), а в гуманітаристиці у випадковості простежуються і деякі закономірності, я маю на увазі, що передбачувальний характер історико-соціальних подій може мати меншою мірою випадковий характер, ніж у фізичних системах, або ж суспільство і людина, як мінімум, цього прагнуть. Сенси, які вкладаються в ті чи інші поняття одними науками, можуть бути навантажені новими сенсилами в інших науках. Цей факт може призводити і до деякої плутанини в інтерпретаціях понять, їх розумінні і використанні, тому в цій частині дослідження ми зупинимося на докладному аналізі тих смислів, які мають для нас концептуальне значення. Причому буде проводитися системно-параметричний аналіз цих термінів.

Частину ідей, досліджуваних мною, можна знайти в роботах В.С. Стюпіна, І.Р. Пригожина, Г. Хакена, В.Г. Горохова, В.П. Шалаєва, О.П. Пунченка, М.С. Дмитрієвої, І.А. Донникової, Л.М. Багатої, І.В. Єршової-Бабенко, О.М. Князевої, В.Б. Ханжі і багатьох інших. Безумовно, це далеко не весь перелік імен, яких мені би хотілося згадати, обговорюючи біфуркаційну модель особистості.

Можна, звичайно, заперечити, що з'єднання загальної параметричної теорії систем і синергетичного підходу є несполучуваними «монстрами». Про це пише в своїх роботах В.Б. Ханжі [10, с. 398–403]. «Згадані підходи видавалися несумісними, а як аргументи цієї тези звучали такі посилки: 1) загальна параметрична теорія систем (ОПТС), будучи методологічним нарисом, не враховує онтологічних особливостей процесів самоорганізації, тоді як синергетика саме такі поставила на чільне місце; 2) ОПТС індиферентна до темпоральних відносин, тоді як у синергетичному знанні категорія часу (а саме антропний час досліджував автор) одне з ключових» [9, с. 234]. У дослідженнях антропного часу В.Б. Ханжі зробив вдалу спробу, з'єднавши синергетичний метод із системним. Об'єктом цього дослідження не є система буття особистості і її кризи, тому з'єднання синергетики і параметричної загальної теорії систем тільки відкриє нові горизонти і дасть змогу вирішити загальновідомі історично сформовані проблеми про людину. Сам Г. Хакен вклав у термін «синергетика» дві сутності. «Перша – теорія виникнення нових якостей у цілого, складеного з об'єктів, що взаємодіють. Друга – підхід, який вимагає для своєї розробки співпраці фахівців різних галузей» [10, с. 404].

В.С. Стюпін пише: «При інтерпретації синергетики як теоретичного опису систем, що самоорганізуються усуваються однобічності, які виникають при недостатньо чіткому

осмисленні зв'язків між синергетичною парадигмою і системним підходом. Саме в цих зв'язках синергетичні уявлення можуть бути включені в сучасну картину світу» [7, с. 67]. Така кількість суперечок виникає внаслідок незначної кількості глибоких досліджень, які доводять перспективність з'єднання системного і синергетичного підходів, тому ми поставили за мету нашої роботи показати, як можуть працювати в тандемі ці підходи.

Метою є представити системний аналіз синергетичних термінів, які є необхідними в дослідженні буття особистості в кризові моменти, а також виділити деякі дескриптори синергетичної моделі особистості.

Синергетичний підхід до проблеми буття людини, що розглядається як система, і система буття суспільства, частиною якої є людина, «сприяє розгортанню міждисциплінарного діалогу, зберігаючи концептуальну єдність постнекласичних досліджень» [2, с. 58–59]. Це дослідження претендує на створення оригінальної системно-синергетичної моделі буття особистості, яку в системному плані я бачу як відкриту систему і розглядаю її в синергії з розвитком суспільства. Ще одна система, досліджувана мною, – це біфуркаційна система особистості. «Будь-які людські і соціальні взаємодії, а також літературна діяльність є виразом невизначеності щодо майбутнього. Але сьогодні, коли фізики намагаються конструктивно включити нестабільність у картину універсуму, спостерігається зближення внутрішнього і зовнішнього світів, що, можливо, є однією із найважливіших культурних подій нашого часу» [4, с. 46]. Все це привело мене до дослідження буття особистості в міждисциплінарному навіть не діалозі, а полі лозі, з метою відкрити деякі атрактори розвитку людини не тільки нині, але і в реалізації життєвих планів майбутнього.

Наведу кілька визначень і поясню основні синергетичні поняття цього дослідження в контексті розглянутих проблем. Почну з поняття «точка біфуркації», «біфуркація», що є центральними у цій роботі поряд із поняттям «атрактор» (у цьому дослідженні буде використовуватися поняття «атрактор буття особистості», «біфуркаційна особистість»).

Загальновідомо і саме таке визначення дає вільна енциклопедія Вікіпедія терміну нерівноваженої термодинаміки і синергетики «точка біфуркації» – це «зміна усталеного режиму роботи системи. А також «точка біфуркації – критичний стан системи, при якому система стає нестійкою щодо флуктуацій і виникає невизначеність: чи стане стан системи хаотичним або вона перейде на новий, більш диференційований і високий рівень впорядкованості. Термін із теорії самоорганізації» [16]. Перерахую і властивості точки біфуркації, які також можна знайти в енциклопедії: це, по-перше, непередбачуваність (зазвичай точка біфуркації має кілька гілочок атрактора (стійких режимів роботи), по одному з яких піде система. Однак заздалегідь неможливо передбачити, який новий атрактор займе система). По-друге, точка біфуркації має короткочасний характер і розділяє більш тривалі стійкі режими системи. Я навмисне акцент зробила на визначенні, яке не інтерпретовано тут гуманітарними науками, для того, щоб визначитися зі смислами на основі системної методології і це дослідження не перейшло в статус псевдонаукових або перевантажених смислами і інтерпретаціями.

З історії терміна «біфуркація» (від лат. «роздвоєний») відомо, що «спочатку термін використовувався в медицині для характеристики поділу трубчастого органу (судини або бронха) на дві гілки, що відходять у сторони під однаковими кутами. У синергетиці біфуркація характеризує стан системи, що знаходиться в нестійкості, ситуації «роздоріжжя», «вибору» вектора подальших змін. Біфуркація – вузлова точка розвитку, в якій перетинаються всі потенційні можливості, а також минуле, сьогодення і майбутнє системи. Спосіб проходження точок біфуркації має характер емергентної еволюції (англ. emergent «раптово виникає», від лат. *emergere* «з'являюся, виникаю»), стрибкоподібного процесу виникнення

нових якостей, народження і загибелі колишніх ієрархічних рівнів системи. При цьому можливі поліваріантні сценарії змін: прогрес, регрес, тупикові стани, розпад, хаос, упорядкування системи [17].

Скористаюся системно-параметричним методом і виділю в системі «точка біфуркації» концепт, структуру і субстрат [8]. Концептом я бачу кризу системи (будь-якої), яка призводить систему в невірноважений стан, система – у стані вибору. Такий концепт можна назвати реляційним. Тоді структура системи має бути атрибутивною. Всі властивості системи (нестійкість, невизначеність і т.п.) можуть її утворювати. Субстратом виступає об'єкт, який потрапив у точку біфуркації. У системно-параметричній теорії систем визначення має двоїтий характер і два можливих сенси (подвійне системне визначення). Проведемо це подвійне моделювання.

Уявимо подвійне визначення, де концепт буде атрибутивний, а структура реляційної. Властивості, перераховані Й. Цімбрікевічем, Н. Фрейком, можна прийняти за концепт системи (основні ознаки живого). «У точці біфуркації ми маємо розгалуження вихідної якості на нові якості. Синергетика вчить також, як утворюються ці нові якості. Такі синергетичні знання прикладаються і до проблеми виникнення життя як нової якості матерії, і до людини як нової якості живої матерії (розумність). Сучасна наука виділяє такі основні ознаки живого: впорядкована ієрархічна структура; відкритість систем; здатність реагувати на зовнішні впливи; здатність запам'ятовувати інформацію; адаптація до зовнішніх умов; здатність до зміни та ускладнення; розмноження; саморегуляція; регенерація пошкоджень; обмін речовиною, енергією, інформацією з оточенням; спрямована рухливість; нерівноважний стан; автономність; цілісність. Всі вони якимось чином протидіють ентропії» [12, с. 682]. Тоді структура будується на відношенні, яке належить цій системі. Якщо ця система – «точка біфуркації», то ставлення пов'язане з тупиковим станом, з кризою. Його можна пов'язати і з вибором системи, відбором можливих шляхів подальшого розвитку системи. «Як показала синергетика, у світі постійно здійснюється взаємоперехід порядку і хаосу. У Всесвіті гравітація та інші сили, константи наводять порядок, у суспільстві – держава, мораль, культура, в індивідуальному житті – життєві установки, цілі, плани, сила волі, самореалізація тощо. Речі, явища, процеси, які розвиваються, прагнуть до максимальної стійкості, а остання реалізується як ріст ступеня синтезу порядку і хаосу. Синергетика вивчає структурну стійкість і те, що здійснюється в точці біфуркації описується як відбір на основі стійкості. Для реалізації якоїсь одної біфуркаційної структури необхідні: 1) множина варіантів; 2) внутрішня взаємодія елементів системи; 3) правила відбору. У процесі взаємодії цих трьох факторів кінцевий результат відбору визначається не якоюсь однією причиною, а рівнодіючою їх всіх [12, с. 682].

Елементом субстрату може бути будь-який матеріальний або нематеріальний об'єкт, на якому буде реалізована ця структура.

Ще один ключовий термін цього дослідження – атрактор. «Атрактор (англ. attract «залучати, притягати») – компактна підмножина фазового простору динамічної системи, всі траєкторії з деякої околиці якого прагнуть до нього при часі, що прагне до нескінченності. Атрактором може бути притягаюча нерухома точка (наприклад, у задачі про маятник із тертям о повітря), періодична траєкторія (приклад – самозбудні коливання в контурі з позитивним зворотним зв'язком) або деяка обмежена область із нестійкими траєкторіями всередині (як у дивного атрактора). Є різні формалізації поняття прагнення, що призводить до різних визначень атрактора, що задає, відповідно, потенційно різні безлічі (найчастіше – вкладені одне в інше) [18]. У цьому дослідженні атрактори визначатимуть вектори виходу людини з критичного стану, після точки біфуркації його буття. При цьому згадані

вище прогрес, регрес, тупикові стани, розпад, хаос, упорядкування системи і є можливими атракторами.

Погоджуюсь з американським філософом, футурологом Е. Тоффлером, який зазначив, що наш світ змінюється щомиті, з неймовірною швидкістю, тому є потреба сучасного покоління знову поговорити про людину і суспільство в контексті глобалізації світової системи [3; 19]. «Мережева організація інформаційного суспільства і відповідні їй система виробництва, функціонування науки і освіти та багато інших є новими формами детермінації глобальної динаміки <...> За своїми масштабами жодна попередня фаза суспільного розвитку не може зрівнятися за своєю глобальністю із сучасною» [5, с. 102]. З огляду на такі колосальні зміни соціального середовища, необхідно виявити і ступінь впливу їх на людину і її буття в сучасних реаліях і, можливо, в реаліях майбутнього, якщо це взагалі можливе в таких умовах. І. Пригожин у роздумах про буття особистості, наприклад, згадував виключно поточний час, «тепер», вважаючи його найважливішим у житті людини. «І.Р. Пригожин намагався включити людину в її «новий діалог із природою» в контексті філософської по суті ідеї «від буття до становлення». Для запуску цього діалогу був потрібний і новий спостерігач – актор-учасник цього діалогу. Для цього ж їй і треба було подолати розрив двох часів: внутрішнього (суб'єктивного) часу А. Бергсона і зовнішнього (об'єктивного) часу І. Ньютона. Він писав: «Ми починаємо зі спостерігача – живого організму, проводимо відмінність між минулим і майбутнім і закінчуємо дисипативними структурами, які <...> містять «історичне вимірювання», тим самим ми розглядаємо себе як високорозвинений різновид дисипативних структур і «об'єктивно» обґрунтовуємо відмінність між минулим і майбутнім, введено на початку» <...> Проблема, яка у зв'язку з цим виникає в усіх відношеннях, є фундаментальною. Саме перед нею, власне кажучи, і зупинився І. Пригожин у своїх спробах надати «об'єктивний» сенс поняттю «Тепер – Now». Адже все життя людини – це тривале «тепер» [1].

Прискорення глобалізації, в основі якої, на думку широкого кола громадськості, лежить так зване «тиражування» елементів західної культури, велика кількість джерел інформації, які формують у певному сенсі непередбачувані комбінації поверхневих знань, а також інтенсифікація темпів життя індивіда загалом, породжують об'єктивну необхідність виникнення абсолютно нового типу особистості. Особистості, здатної і, що дуже важливо, бажаною якомога швидше пристосуватися до умов постійних метаморфоз. Звичайно ж, тут йдеться про людей із біфуркаційною свідомістю.

Одна з найбільш активно розвинутих постмодерністських наук, а саме соціальна синергетика, визначає подібний різновид ментальності комплексним поняттям «біфуркаційна людина». Варто, однак, зазначити, що проблеми адаптації особистості в періоди активних змін порушувалися задовго до виділення синергетики як міждисциплінарної сфери знання. Особливо яскраво, наприклад, звертає на це увагу представник екзистенціалізму Ж.-П. Сартр, вагомі зауваження також присутні в працях Х. Ортеги-і-Гассета та багатьох інших філософів, соціологів і психологів.

І, все ж, чи є готовність до різних змін позитивним явищем? Відповідь неоднозначна. У статті «Біфуркаційна людина в світі, що глобалізується» В.П. Шалаєв наділяє новий тип особистості такими характеристиками, як «одномірність, маргінальність, і уречевленість», зазначаючи при цьому, що біфуркаційна людина відіграє роль своєрідного трампліну для розвитку більш високих форм ментальності [13, с. 121; 14]. Перераховані властивості становлять атрибутивний концепт біфуркаційної особистості. Однак біфуркаційну людину можна розглянути інакше, і В.П. Шалаєв вже говорить про вищий ступінь ментальності.

Унікальність людини полягає в усьому, що їй подарувала природа, і в тому, що людина здатна вижити в складних умовах, в які поставлена сучасним суперінформаційним

суспільством. Людина просто зобов'язана створити свій цілісний образ, який відповідає сучасним запитам, що йде ззовні, не дати змогу втратити свою ідентичність, знеособити себе, вона просто має стати творцем, бо творчість дає змогу подолати будь-яку біфуркацію і отримати, можливо, нову характеристику, назовемо її зараз постбіфуркацією, постбіфуркаційною свідомістю, яка і буде тим самим позитивним наслідком системи буття після вільного вибору атрактора і яка сформується на основі біфуркаційної свідомості, але з вищим ступенем персонального зростання.

Список використаної літератури

1. Аршинов В.И. Синергетика встречается со сложностью. URL: <http://spkurdyumov.ru/philosophy/sinergetika-vstrechaetsya-so-slozhnostyu/> (дата обращения 20.03.2019).
2. Донникова І.А. Культура як феномен антропологічної складності. *Матеріали XIII Міжнародних Пригоженських читань*: 14 вересня – 26 січня – 2 червня 2017. Одеса : Друкарський дім, 2017. С. 58–59.
3. Нерубаська А.А. Бифуркации и бинарные аттракторы личности и общества. *Постнеклассический дискурс: пути развития философии и методологии науки*. Материалы XIII Международных Пригоженских чтений, 14 сентября 2016 г. – 26 января 2017 г. Одесса : Печатный дом, 2017. С. 144–151
4. Пригожин И. Философия нестабильности. *Вопросы философии*. 1991. № 6. С. 46–52.
5. Пунченко О.П., Пунченко Н.О. Образование в системе философских ценностей. Одесса : Печатный дом, Друк Південь, 2010. 506 с.
6. Родіна Н.В. Психологія копінг-поведінки: системне моделювання : монографія. Одеса : друк. Букаєв ВВ., 2011. 364 с.
7. Стьопін В.С. Синергетика і системний аналіз. *Синергетична парадигма. Когнітивно-комунікативні стратегії сучасного наукового пізнання*. Москва : Прогрес-Традиція, 2004. С. 15–31.
8. Уёмов А.И. Системные аспекты философского знания. Одесса : Астропринт, 2000. 124 с.
9. Ханжі В.Б. Прогнозування розгортання антропоного часу і руху історії. *British Journal of Education and Science*. 2014. № 1 (5) (January–June), v. II. Pp. 398–403.
10. Ханжі В.Б. Концепція антропоного часу: «монстр» на стику загальної параметричної теорії систем і синергетики. *Матеріали XIII Міжнародних Пригоженських читань*, 14 вересня–26 січня – 2 червня 2017 р. Одеса : Друкарський дім, 2017. 296 с.
11. Хакен Герман. Синергетика / переклад з англ. В.І. Ємельянова. Москва : Світ, 1980. 404 с.
12. Цимбрикевич Й., Фреїк Н. Природничо-філософське тлумачення протидії ентропії у живому світі. *Фізика й хімія твердого тіла*. Т. 15, № 3 (2014) С. 680–683. V. 15. № 3 (2014). P. 680–683 680 УДК 141.7 ISSN 1729-4428 С. 682.
13. Шалаев В.П. Синергетика в пространстве философских проблем современности : Монография. Йошкар-Ола : МГТУ. 2009. 360 с.
14. Шалаев В.П. Бифуркационный человек в глобализирующемся мире. *Матеріали IV ВСК*. Москва, РОС, 2002.
15. Научная библиотека диссертаций и авторефератов. URL: <http://www.dissercat.com/content/filosofskie-osnovaniya-mirovozzreniya-ioganna-volfganga-gete#ixzz5eOJkSwWM>.
16. Точка біфуркації. URL: https://uk.wikipedia.org/точка_біфуркації
17. История и философия науки. URL: <https://terme.ru/slovari/istorija-i-filosofija-nauki.html>
18. URL: https://www.ukr.net/определение_и_перевод_понятия_«аттрактор»
19. Alvin Toffler *Future Shock*. USA : Bantam Books. 1972. 562 p.

**SYSTEM-PARAMETRIC ANALYSIS OF SOME SINERGATIC TERMS
IN THE CONTEXT OF PROBLEM OF EXISTENCE OF A PERSONALITY IN CRISIS**

Alla Nerubasska

*Odessa National University of I. I. Mechnikov,
Faculty of History and Philosophy,
Department of Philosophy and Methodology of Cognition,
Dvoryanska str., 2, 65000, Odesa, Ukraine*

The article examines synergetic terms used by the author in the research in existence of a personality in crisis. For this purpose the author uses a system parametric method developed by A.I. Uyomov, Ukrainian Professor, Doctor of Philosophy. In the 20th century, terms bifurcation person and bifurcation mind connected with occurrence and experience of crises appear in philosophy. The concept, structure and substrate were identified using the system parametric analysis in the bifurcation point notion. As defined by A. Uyomov, any object may be considered as a system with parameters of the first kind (concept, structure, substrate) and of the second kind (attributive and relational). A dualistic system modeling was performed for the bifurcation point notion that was considered as a system. Certain system descriptors have been outlined for a personality with a bifurcation mind, the model hierarchy of which seems to me as a kind of integrity.

Modernity makes people stay in constant search, analysis, information load, which often leads to stress because of dissatisfaction with the results of their physical and mental activity. Often, people cope with stress-induced factors, restoring efficiency and functional reliability, and, apparently, there may be imperceptible processes to overcome negative situations. But the consequences are not only positive, but also negative. A modern man is obliged to create his holistic image, which corresponds to the current demands of the outside, not to allow him to lose his identity, should become the creator, because creativity allows to overcome any bifurcation and to obtain, perhaps, a new characteristic, we call it now postbifurcation mind. The study concluded that postbifurcation mind would be the positive consequence of a system of being after a free choice of a strong attractor, which would be formed on the basis of bifurcation consciousness, but with a higher degree of personal growth.

Key words: bifurcation point, attractor, being, personality, system method, concept, structure, substrate.